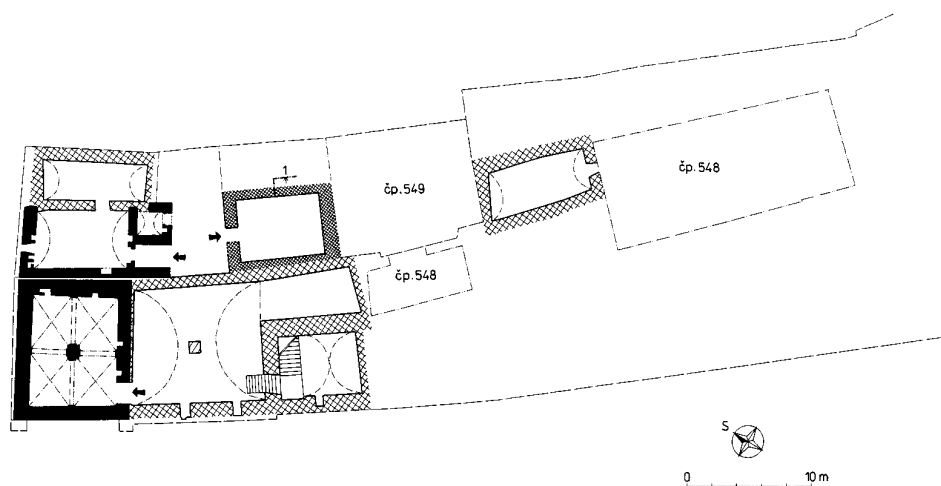

MATERIÁLIE

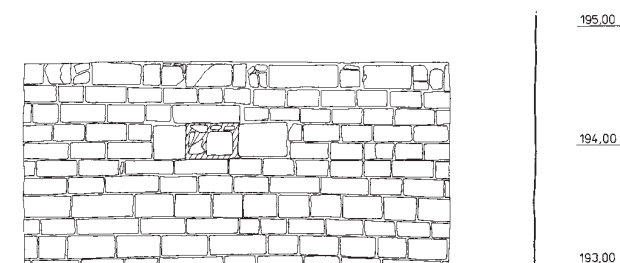
PŘEDBĚŽNÉ VÝSLEDKY SLEDOVÁNÍ REKONSTRUKCE SPODNÍCH PODLAŽÍ DOMU ČP. 549/I NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V PRAZE

ZDENĚK DRAGOUN

Dům čp. 549/I je situován na jižní straně Staroměstského náměstí v sousedství nároží náměstí a Železné ulice. Jeho počátky spadají do románské doby, kdy vznikl při průčelí do náměstí obdélný jednoprostorový objekt, přístupný od jihu, tedy z hloubky parcely, zděnou valeně klenutou šíjí. Východně od šíje se ke stavbě připojoval nevelký čtvercový prostor. Kamenná zástavba byla v gotickém období rozšířena na celou šíři průčelí do náměstí a další gotická zděná stavba byla postavena v hloubce parcely při její západní hranici. Hlavně zadní části domu se dotkly zásahy pozdně gotické či renesanční. Významně byl dům upraven v baroku, další zásahy jeho historickou podstatu již výrazněji neobohatily. Písemné zprávy dům zaznamenávají od roku 1359, jeho hodnota se v průběhu téměř celého 15. století drží na stálé výši 100 kop grošů.¹⁾ Přízemí objektu slouží jako restaurace a prošlo v prvních třech měsících roku 2000 velmi rychle prováděnými úpravami, které se dotkly i sousedního domu čp. 548/I, jenž v některých

Obr. 1: Praha 1 - Staré Město. Celková situace suterénu na parcele domu čp. 549/I se zachyceným vztahem k sousednímu čp. 548/I. 1 - místo archeologicky dokumentovaného řezu, černě románské části, husté mřížkování starší gotická fáze, řídké mladší gotická fáze, čárkované hranice parcel, čárka s dvěma tečkami obrys nadzemní zástavby. V zadní části parcely čp. 548/I nejsou vykresleny sklepy (kresba S. Matoušová).

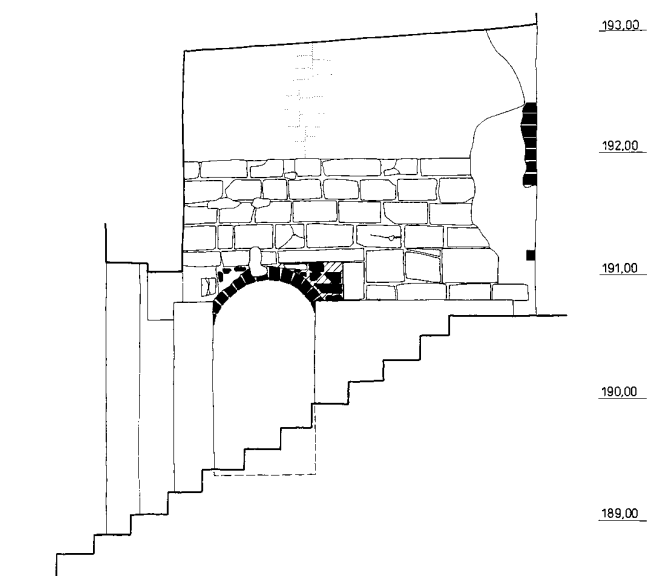

Obr. 2: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Odkrytá část zdiva západní obvodové zdi dnešního přízemí. Šrafování znázorněna dodatečně zazdělá nika (kresba M. Semerád, J. Hlavatý a S. Matoušová).

částech s prvně jmenovaným domem téměř srůstá. Sledování úprav spodních podlaží umožnilo získat doplňující informace k vývoji tohoto objektu (obr. 1).

Ačkoliv románská část domu nebyla předmětem úprav, bylo možné i zde zjistit nové údaje o nejstarší fázi stavby. Především je nutné upozornit na kvádříkovou partii západní stěny přízemí, která byla odkryta patrně při některé z nedávných úprav a která zatím nebyla v literatuře uvedena. Její součástí je dodatečně zazdělá, uvnitř omítaná odkládací nika o rozměrech 45 × 31 cm (obr. 2). V dnešním suterénu bylo konstatováno, že obsahuje téměř kompletně dochovanou zděnou vstupní šíjí, ve většině starší literatury nazývanou předsínkou²⁾ nebo chodbou.³⁾ Ta má originální valenou klenbu se skoro vodorovně probíhající vrcholnicí o délce cca 260 cm. Šířka šíje obnáší 186 cm a její klenba nasedá na boční stěny s lehkým odsazením. Ne-

velká místnost východně od šíje musela být přístupná stejně jako hlavní románská prostora od jihu, protože stávající vstup od západu s cihlovým záklenkem byl do východní stěny šíje proražen dodatečně a dochované kvádříkové zdivo nedovoluje uvažovat o vstupních otvorech ve východní nebo severní stěně. Novým poznatkem je zjištění odkládací niky ve východní stěně vstupní šíje a její narušení dnes užívaným vstupem do čtvercové místnosti (obr. 3). V případě původního vstupu do ní v nižší úrovni by se tato nika ocitla nad vrcholem portálu, a tedy zcela mimo běžný dosah. V jižní stěně nevelké čtvercové místnosti byla rovněž

Obr. 3: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Východní bok románské vstupní šije. Černě značený cihly, šrafované část zazdívký románské odkládací niky, porušené mladším vstupním otvorem. Tečkovaná spára v bednění románské valené klenby (kresba M. Semerád, J. Špaček a S. Matoušová).

charakteristická odkládací nika o výšce 52 cm. Její šířka není měřitelná, protože původní východní bok se nedochoval podobně jako zadní stěna. Celá východní polovina jižní zdi je totiž v šířce 92 cm kompletně zničena a dodatečně vyplněna recentní zazdívkou, při čemž západní špaletu zazděné plochy tvoří cihlová partie. V těchto místech mohl být situován původní vstup. Východní stěna místnosti je nepříliš čitelná a navíc proražena dodatečně znovu zazděným vstupem do gotického sklepa. V severní, relativně dobře zachované kvádrkové stěně byla v mladším stavebním období prolomena další nika. Hlavní románská prostora nebyla z této čtvercové místnůstky přímo přístupná. Valená klenba prostory je lépe dochovaná v partii u severní stěny a je pravděpodobně originální románská.

Dochovaným románským portálem se vstupovalo ze šije do hlavního prostoru spodního podlaží. Stěna mezi těmito dvěma prostory je 62 cm široká, když samotný opukový portál je široký pouhých 26 cm. Překlad pravoúhlé portálové niky v ní tvoří patrně originální dřevěná fošna,⁴⁾ při možné budoucí výměně snad schopná přinést dendrochronologická data (obr. 4). V severní stěně do náměstí bylo rozeznáno větší množství členicích prvků.⁵⁾ V západní části zde můžeme nalézt šikmé špalety okénka, které dosahuje až ke klenbě. Výška jeho špalety obnáší 150 cm, největší její šířka dosahuje 95 cm. Obě boční špalety jsou zasaženy dodatečnými zásahy, přitom západní podstatně více než východní. Ve východní části stěny

byl zřejmě dodatečně prolomen další otvor, možná násypného charakteru s boky zděnými z cihel a později znovu zazděný. V nižší úrovni stěny se dochovaly relikty tří nik. Zhruba uprostřed stěny to byla nika o šířce 41, výšce 37 a hloubce 40 cm sází 140 cm od dnešní podlahy, která je zřejmě minimálně o 10 cm výše než její původní úroveň. Další nika sází ve stejné výšce jako předchozí je v západní části stěny. Její výška činí 32 a hloubka 56 cm. Původní šířka není dochovaná a přesahovala 27 cm. Těsně v jejím západním sousedství (14 cm) je markantní otvor o rozměrech 16 × 23 cm, který ústí do další niky, hluboké 54 cm a rozšiřující se ve zdivu o 30 cm k západu. Zazděná odkládací nika je i ve stěně jižní, těsně u portálové niky, když armování její východní špalety tvoří přímo západní bok odkládací niky tak, že mezi oběma otvory dosahuje šířky 29 cm. Nika je 56 cm široká, 54 cm vysoká a 34 cm hluboká. Dnes je zazděna jen v lici cihlami, které podchycují její prasklý opukový překlad. Podstatnou část valené klenby považujeme na rozdíl od starších názorů za originální. Nasazení klenby je situováno ve výši 172 cm nad současnou podlahou.

Zajímavým detailem je i pohled na v minulosti realizovaný průřez západní románskou stěnou, který po odstranění tenké plenty (celková šířka zdiva dosahuje 110 cm) odkryl rub základového zdiva východní zdi románského souseda čp. 548/I. V tomto rubu se rýsuje otisk dřevěného pažení s oblinou (obr. 5). Tento prvek nasvědčuje tomu, že sousední dům čp. 548/I je z románské sousedící dvojice ten starší, protože při jeho stavbě bylo pro základové zdivo nutné vytvořit do sypkého terénu šalování, které by při opačné následnosti nebo současnosti staveb nebylo potřeba. Na tomto místě je možné upozornit na fakt, že dotyk těchto románských staveb je jediným známým pražským případem, kdy románský dům (v tomto případě čp. 548/I) zabírá celou šíři parcely při prostranství a nedovoluje průjezd do zadní části parcely, z níž vede do spodního podlaží domu vstup, jak je to u dalších pražských staveb obvyklé. Situace je vysvětlitelná tak, že vjezd na parcelu byl patrně z trasy Železné ulice, s níž dlouhá parcela rohového domu

Obr. 4: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Částečně ztrouchnivělá fošna překladu románské portálové niky ve spodním podlaží a horní část románského portálu. Pohled od severu (foto J. Hlavatý).

Obr. 5: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Rub základové části románského zdiva sousedního objektu čp. 548/I. V kroužku otisk obliny pažení výkopu pro stavbu. Pohled od jihovýchodu (foto P. Cajthaml).

čp. 548/I sousedila. V případě domu čp. 549/I již sledujeme obvyklou situaci, v níž po východním boku románské stavby zůstává nešírokový průjezd, zastavěný až v gotice v době, kdy se nárůstem terénu stal původní románský polosuterén normálním sklepem a kdy gotické přízemky měly podlahy v úrovních nepříliš odlišných od dnešních.

Patrně ještě před těmito úpravami vznikla druhá kamenná stavba na parcele, samostatně stojící dům při západní hranici parcely. Na vnější straně u jeho severozápadního nároží byla při úpravách odkryta vertikální řada větších opukových kvádrů, opracovaných kamenickým zubákem. Ačkoliv se u nich nedochovala svislá hrana, jsou tyto kameny interpretovatelné jistě jako zbytek portálu do spodního podlaží stavby. Odlišné výškové úrovně podlah ve srovnání s okolními prostory navozovaly představu, že respektují původní výškové řešení, dané výškou valené klenby spodního podlaží. Odhalení řezu západní zdi této prostory však dokládá, že klenba je do objektu vložena dodatečně a že při její stavbě byl dům prohlouben - spodní partie klenby je přizděna ke obvodové stěně stavby a je založena o cca 60 cm níže než tato.

K nejefektivnějšímu nálezu historických konstrukcí došlo na jižní stěně zmíněného objektu. Jeho jihovýchodní nároží bylo vyzděno z velkých pískovcových kvádrů s dodatečně odsekaným pravouhlým nárožím. Na tyto kvádry nase-

Obr. 6: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Restaurovaná gotická nádvorní partie z cihlových tvarovek na pískovcovém soklu s dvěma kotvami kleštinové výztuže a kamennými krakorcí pozdně gotické či renesanční fáze. Pohled od jihovýchodu (foto P. Cajthaml).

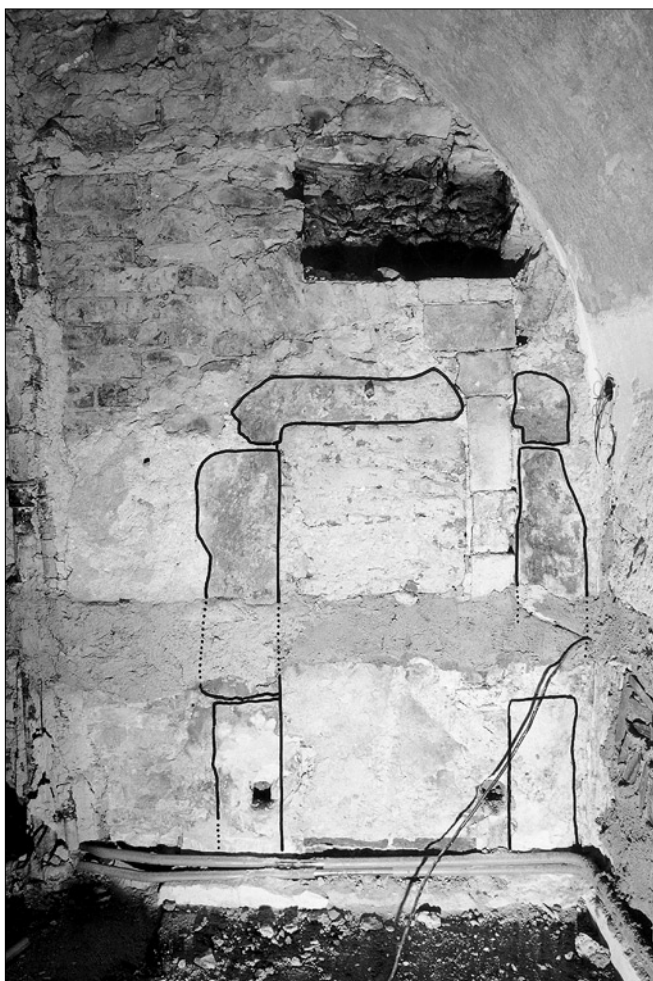
dalo zdivo z gotických cihel, otevírající se jak k západu, tak k východu do nestejně širokých oblouků tvořených dvojitou řadou cihlových tvarovek. Východní oblouk měl předpokládaný rozpon 327 cm a představoval zřejmě zaklenutí průjezdu od severního průčelí do jižní zadní části parcely. Oblouk západní dosahoval šířky kolem 515 cm, když z jeho originální podoby se zachoval ještě úsek jeho vrcholové části a poněkud překvapivě tvořil v době své funkce v celé šířce patrně nezděnou část jižní stěny kamenné budovy uvnitř parcely (obr. 6). Vzhledem k tomu, že na severní straně objektu nebyla zjištěna ani přítomnost cihel ani pískovcových kvádrů, pokládám cihlovou úpravu za dodatečnou gotickou fází stavby, původně zděné z lomové opuky.

Zajímavým technickým detailem je v cihlovém zdivu i použití vnitřní dřevěné trémové výztuže, patrně v náhodném nevelkém otvoru ve východní stěně (obr. 7). Do podélně uložené kleštiny byla zřejmě upevněna železná kotva, patrná ve stejné výšce na jižním průčelí na spodní úrovni cihlového zdiva. Analogický prvek je viditelný ještě o 240 cm výše, kde lze předpokládat druhou řadu trémového vyztužení zdiva.

V další stavební etapě byla otevřená jižní stěna gotického domu zazděna a tehdy (nebo později) do ní byly vloženy pískovcové krakorce nesoucí pavlač v patře na jižní straně stavby. Tato fáze bývá považována podle profilace krakor-

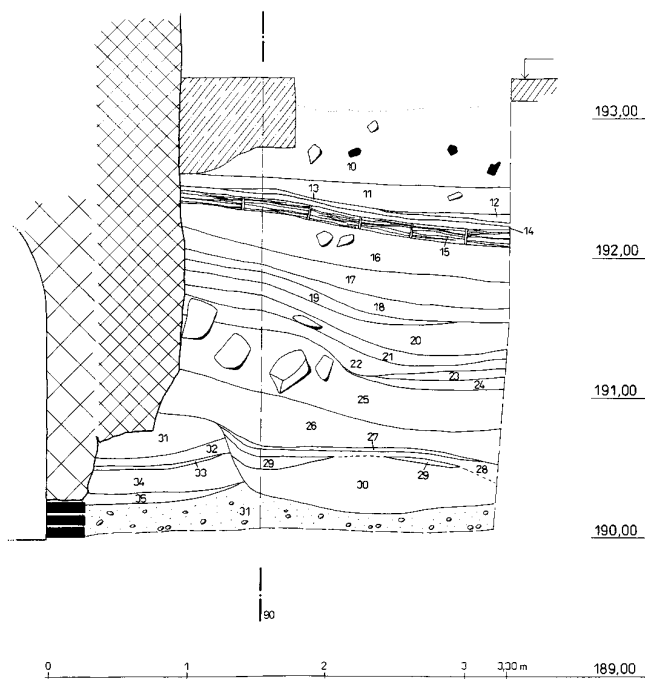

Obr. 7: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Východní stěna gotické stavby uprostřed parcely. V otvoru uprostřed patrný trám kleštinové výztuže. Vlevo od něj gotické cihlové zdivo, vpravo mladší cihly. Pohled od východu (foto P. Cajthaml).

Obr. 8: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Zazděný pravoúhlý portál v interiéru gotické stavby uprostřed parcely. Pohled od severu (foto P. Cajthaml).

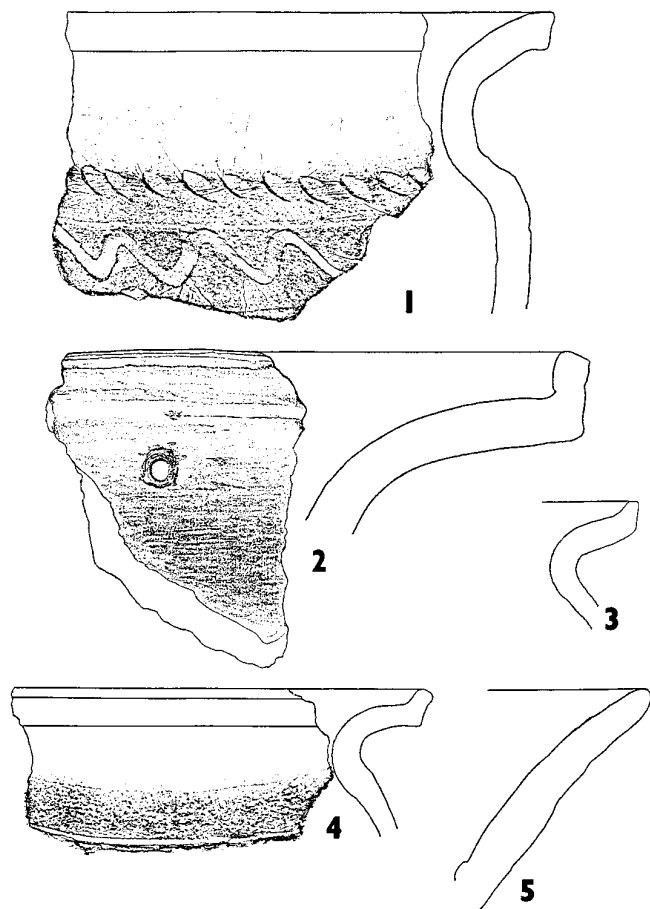
ců za pozdně gotickou nebo renesanční.⁶⁾ Současně se zazdívkou proběhlo i výše zmíněné prohloubení stavby a zřízení klenby jejího takto vzniklého sklepa. Vrchol klenby totiž vystupuje do takové výšky, která by v předchozí stavební podobě kolidovala s otevřenou jižní stěnou objektu. Při jihozápadním nároží stavby byl v této zazdívkce v interiéru umístěn pravoúhlý opukový portál, jehož boky tvořila na obou stranách vždy dvojice masivních stojek (obráz. 8). In-

Obr. 9: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Zvrstvení historických terénů vně gotické stavby uprostřed parcely. Čerchované zlomky profilu, husté mřížkování starší fáze stavby, řídké mřížkování dodatečně vložená pozdně gotická nebo renesanční valená klenba (kresba M. Semerád, J. Spaček a S. Matoušová).

teriérová část portálu byla opatřena 12 cm širokou a 3,5 cm hlubokou vpadlinou pro dveře, takže vlastní světlost průchodu činila 312 × 128 cm. Situace na vnější straně nedovolila zodpovědět otázku, zda zde byl terén navýšen tak, aby dosahoval k prahu portálu, nebo zda se ven sestupovalo na nižší úroveň po několika schůdkách (rozdíl úrovní dnes činí 90 cm).

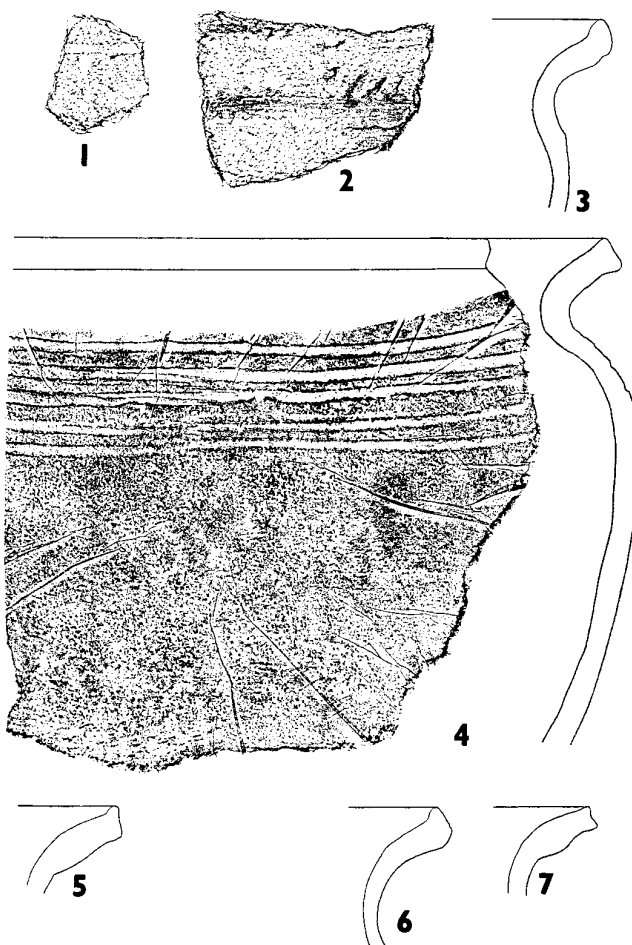
V rámci úprav sklepa gotického domu byla odhalena i sonda do jeho východního sousedství. Archeologické terény tu tvořilo množství nízkých vodorovných vrstev, narůstajících zde po dobu osídlení. Z nich se markantně projevuje břidlicová dlažba (obráz. 9, vrstva 15), která zřejmě tvořila středověkou podlahu v průjezdu do zadní části parcely. Vyvzorkované nevelké množství keramických nálezů určuje podstatnou část souvrství do středověku. Datovatelné nálezy byly získány z vrstvy 21 (na základě použitého keramického materiálu náležeji 14. století), 25 (2. polovina 13. století - obr. 11 : 3), 26 (2. polovina 13. století se starší příměsí - obr. 11 : 4, 5), při vzorkování vrstvy 27 byla dokonce nalezena mince. Jedná se o dost špatně zachovaný exemplář denáru o průměru 15 - 16 mm s nezřetelnými mincovními obrazy umístěnými na averzu i reverzu v perlovci o průměru 11 mm a s nepatrnými torzy opisu. Na lépe dochovaném reverzu je poprsí postavy se svatozáří a praporem, na averzu lze spíše jen vytušit dvojici korunovaných postav, z nichž jedna sedí na trůnu. V tom případě lze minci identifikovat jako jednu z královských ražeb Vladislava II. z doby po roce 1158⁷⁾ (za konservaci a určení mince děkuji M. Müllerovi). Stav mince by mohl nasvědčovat delší době jejího oběhu. Další nálezy pocházejí z vrstvy 30 (1. polovina 13. století - obr. 11 : 6, 7) a stejně datovatelné by mohly být i nevýrazné keramické zlomky z vrstvy 31 a rovněž jediný střep z vrstvy 32. Z nejstarších stratigrafických jednotek (vrstvy 31 - 35) tak bohužel pocházejí jen atypické zlomky

Obr. 10: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Kresby nalezené keramiky. Číslo 1 - 5 keramika nalezená pod severní stěnou sklepa na parcele domu čp. 548/I (kresba S. Svatošová).

nebo nálezy chybějí zcela. Situace zdejší sondy nedovolila jednoznačně odlišit horizonty starší a mladší než kamenná stavba, zdá se však, že uvedené nálezy pocházejí (snad s výjimkou vrstvy 21) z vrstev starších než dům a představují pro něj terminus post quem.

Samostatnou dosud spíše neřešenou otázkou je sklep s valenou klenbou, situovaný již na parcele domu čp. 548/I. Dosavadní literatura si jej všímá pouze okrajově, lomové opukové zdivo a otisky bednění valené klenby nasvědčuje jeho středověkému původu.⁸⁾ Obtížně interpretovaná situace objektu souvisí se zřejmě komplikovaným vývojem parcelace této části Starého Města. Dům respektuje hloubkovou orientaci a západní hranici dnešního čp. 549/I. Nejasná zůstává i otázka původního vstupu, když dnešní od východu je dodatečně prolomený.⁹⁾ Rozhraní původně nadzemního a základového zdiva je zhruba 100 cm pod dnešní podlahou. Praktickou jedinou reálnou možností zůstává situování původního vstupu od jihu. Výkopy pod podlahou tohoto sklepa, uskutečněné při rekonstrukci, znamenaly v podstatné části jeho půdorysu pouze podložní šterkopisky. Výjimku tvořila severní stěna, založená na zásypu jámy blíže neurčitelné funkce. Z ní byla získána keramika (obr. 10 : 1 - 5, obr. 11 : 1,2), jejíž nejmladší prvky jsou datovatelné do 2. poloviny 13. století, která znamená i pro tento sklep terminus post quem. V nadzemních částech stavby se ovšem jednoznačně středověké prvky neobjevují, přízemí je ve zdivu podle stavebně historického průzkumu gotické.¹⁰⁾

Obr. 11: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Kresby nalezené keramiky. Číslo 1 - 2 keramika nalezená pod severní stěnou sklepa na parcele domu čp. 548/I, 3 - 7 keramika ze sondy východně od gotické stavby uprostřed parcely (kresba S. Svatošová).

V barokní zvýšené části při západní hranici parcely v prostoru mezi průčelním domem a gotickou stavbou v hloubce parcely bylo v druhotné poloze nalezeno několik průhledně glazovaných dlaždic s dubovým listem, palmetovým úponkem a čtvrtrozetami (obr. 12). Základním výzdobným prvkem se zařazují do početné skupiny podobně zpracovaných dlaždic, známých z celé řady českých lokalit,¹¹⁾ svým rozměrem (25 × 25,5 cm) je ovšem výrazně přesahují. Obecně jsou datovány do průběhu gotického období od konce 13. do počátku 15. století.¹²⁾ Jejich výroba i v mladších obdobích není vyloučena a v našem případě by jí nasvědčovala i bohatě rozvinutá podoba úponku, komplikovanější než její publikované analogie.

Predběžné nastínění stavebního vývoje domu je pak následující. Nejstarší fází stavby je románský dům při náměstí, přístupný šíjí z hloubky parcely. Tento dům nezaujímal celou šíři parcely do náměstí, ale ponechával při její východní straně úzkou komunikaci do dvorní části. Absolutní datování románského domu není možné, lze jen konstatovat, že je mladší než sousední románský dům čp. 548/I, který na základě pečlivě opracovaných konstrukčních prvků bývá vesměs kladen do 2. poloviny 12. století.¹³⁾

Nejspíše v první gotické etapě byl v hloubce parcely postaven patrně samostatný a zřejmě ještě mírně zahloubený

Obr. 12: Praha 1 - Staré Město, Staroměstské náměstí čp. 549/I. Druhotně použitá dlaždice s dubovým listem (kresba S. Svatošová).

ný objekt se vstupem od severu. Podle archeologických nálezů i lomové skladby zdiva je možné uvažovat o jeho vzniku na konci 13. století a považovat jej za objekt v pozici zadní gotické komory, analogický např. situaci v nedalekém domě čp. 456/I na Malém náměstí,¹⁴⁾ tam ovšem bez románské stavby při veřejném prostranství. Výrazně do podoby domu zasáhla zásadní gotická přestavba, realizovaná již z vyšší úrovně, která z původního románského polosuterénu učinila normální sklep. Patrně tehdy byl půdorys sklepů rozšířen o úzký prostor k východu a zřejmě i nad tímto prostorem je možné předpokládat nově zaklenutý prostor průjezdu do nitra parcely. Stejným způsobem bylo upraveno i přízemí východně od gotického domu uvnitř parcely. Situaci mezi oběma stavbami zatím nedovedeme jednoznačně posoudit, pravděpodobnější se jeví ponechání volného prostoru mezi nimi. Tehdy byl zřejmě zřízen i široký oblouk z gotických tvarovek, pod kterým je možné předpokládat existenci dřevěného srubu. Podobné stavební prvky byly již na Starém Městě zaznamenány (např. v 1. patře domu čp. 634/I v Malé Štupartské ulici¹⁵⁾ - za upozornění děkuji M. Hauserové). V této souvislosti není zcela vyloučeno, že zjištěné kleštiny mohou být dochovanou součástí této dřevěné konstrukce. Vzhledem k nezvykle stabilní ceně domu po celé 15. století lze dovozovat, že tato úprava se odehrála ještě v průběhu 14. století.

Na konci gotiky nebo v renesanci pak dochází k zazdění otevřené partie zadního domu a jeho opatření pavlačemi. Prostor dvora tehdy ještě zůstává otevřený. Gotický sklep ve vzdálenějším jižním sousedství lze pravděpodobněji spojit s jinou parcelou, čemuž nasvědčuje jeho pravděpodobná přístupnost dále od jihu.

V rámci probíhajících úprav byly díky pochopení nájemce objektu pana J. Kříže operativně ošetřeny dochované zbytky gotické cihlové partie restaurátorem J. Mjartanem. Kladem v okamžiku odevzdání příspěvku dokončovaných úprav je i přiznání charakteru dvora jižně od prezentované

partie domu z gotických tvarovek. Památkovou rezervou zůstávají sklepní prostory včetně románské části. Na jejich stavu je markantní dlouhodobé utilitární využití a restaurování, zejména jejich románské podstaty je náročným úkolem pro budoucí úpravy objektu.

POZNÁMKY

- 1) Nejpodrobnější zpracování dějin a vývoje domu přináší Líbal D. - Heroutová M. - Jarešová A., *Pasport domu* čp. 549/I, SÚRPMO 1960, nové vyhotovení 1995.
- 2) Čarek J., *Románská Praha*, Praha 1947, s. 381, Merhautová A., *Raně středověká architektura v Čechách*, Praha 1971, s. 291; Líbal D. - Heroutová M., cit. v pozn. 1, s. 17; Vlček P. a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město - Josefov*, Praha 1996, s. 366; Líbal D. - Muk J., *Staré Město pražské*, Praha 1996, s. 50.
- 3) Hlubinka R., *Románské domy na Starém Městě pražském*, *Zprávy památkové péče* 7, 1947, č. 2 - 3, s. 39.
- 4) Líbal D. - Heroutová M., cit. v pozn. 1, s. 18.
- 5) Všechny dnes patrné otvory jsou přesně zaznamenány u R. Hlubinky, cit. v pozn. 3, obr. na s. 29.
- 6) Líbal D. - Heroutová M., cit. v pozn. 1, s. 24.
- 7) Šmerda J., *Denáry české a moravské*, Brno 1996, typ 256, s. 90 - 91.
- 8) Líbal D. - Heroutová M. - Jarešová A., *Pasport domu* čp. 548/I, SÚRPMO Praha 1960, s. 50.
- 9) Tamtéž.
- 10) Tamtéž, plán přízemí.
- 11) Hejdová D. - Nechvátal B., *Raně středověké dlaždice v Čechách I*, *Památky archeologické* 61, 1970, s. 100 - 183. Dlaždicím s dubovým listem patří typy 19, 84, 85, 110, 125 - 128, 130 - 33, pocházející z nálezu ze Sázavy, Ostrova, Písku, Okoře a Prahy.
- 12) Hejdová D. - Nechvátal B., *Raně středověké dlaždice v Čechách II*, *Památky archeologické* 61, 1970, s. 424 - 425.
- 13) Merhautová A., cit. v pozn. 2, s. 290.
- 14) Dragoun Z. - Škabrada J. - Tryml M., *K otázce románského původu zástavby domu čp. 456/I na Malém náměstí na Starém Městě pražském*, *Průzkumy památek* 4/1, 1997, s. 137.
- 15) Muk J., *Pasport domu* čp. 634/I, SÚRPMO 1981, s. 44.

VORLÄUFIGE ERGEBNISSE DES VERFOLGENS DER REKONSTRUKTION UNTERER STOCKWERKE DES HAUSES KONSKR. - NR. 549/I AUF DEM ALTSTÄDTER RING IN PRAG.

Die verlaufenden Herrichtungen in dem Haus haben die Vervollständigung der Erkenntnisse über die Entwicklung der unteren Stockwerke im Mittelalter gebracht. Der vorläufige Abriss der Bauentwicklung des Hauses ist dann folgender. Die älteste Bauphase ist das romanische Haus nahe am Platz, das durch einen verengten Teil von der Tiefe der Parzelle zugänglich ist. Dieses Haus nahm nicht die ganze Breite der Parzelle bei dem Platz ein, aber es ließ bei ihrer Ostseite eine schmale Verbindung mit dem Hofteil übrig. Eine absolute Datierung des romanischen Hauses ist nicht möglich, man kann nur konstatieren, dass es jünger als das romanische Nachbarhaus Konkr. - Nr. 548/I ist, das auf Grund der sorgfältig bearbeiteten Konstruktionselemente zumeist in die 2. Hälfte des 12. Jahrhunderts gesetzt wird.

Höchstwahrscheinlich in der ersten gotischen Etappe wurde in der Tiefe der Parzelle ein anscheinend selbständiges und offensichtlich noch etwas abgeteufes Objekt mit dem Eingang vom Norden erbaut. Nach den archäologischen Funden und dem Bruchsteinmauerwerk ist es möglich seine Entstehung am Ende des 13. Jahrhunderts zu erwägen und es für ein Objekt in der Position der hinteren gotischen Kammer zu halten, z. B. analogisch der Situation in dem nahen Haus Konkr. - Nr. 456/I auf dem Kleinen Ring, dort aber ohne den romanischen Bau bei dem öffentlichen Gelände. In die Gestalt des Hauses hat der grundlegende gotische Umbau eingegriffen, der schon von dem höheren Niveau realisiert wurde und der aus dem ursprünglichen romanischen Halbsouterrain einen normalen Keller gemacht hat. Wahrscheinlich damals wurde der Grundriss der Keller um einen schmalen Raum in der östlichen Richtung erweitert und anscheinend auch über diesem Raum kann man

einen neu eingewölbten Raum, eines in das Innere der Parzelle führenden Hausflurs, voraussetzen. Auf die gleiche Art wurde auch das Erdgeschoss östlich von dem gotischen Haus innerhalb der Parzelle hergerichtet. Die Situation zwischen den beiden Bauten können wir einstweilen nicht eindeutig bewerten, es zeigt sich mehr wahrscheinlich die Beibehaltung eines freien Raumes zwischen ihnen. Bei diesen Herrichtungen konnte die Ostwand des hinteren Hauses durch eine hölzerne Balkenkonstruktion versteift werden. Ein interessantes Element ist das breite Öffnen des hinteren Objektes in den Hofraum. Angesichts des ungewöhnlich stabilen Hauspreises während des ganzen 15. Jahrhunderts, lässt sich daraus folgen, dass diese Herrichtung noch im Verlauf des 14. Jahrhunderts vorgegangen ist. Zu Ende der Gotik oder in der Renaissance kam dann zur Vermauerung der offenen Partie des hinteren Hauses und zur Ausstattung mit Pawlatschen. Der Hofraum blieb damals noch offen. Den gotischen Keller in der mehr entfernten südlichen Nachbarschaft kann man vermutlich mit einer anderen Parzelle verbinden, worauf seine wahrscheinliche Zugänglichkeit weiter von Süden hindeutet.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Gesamtsituation der Souterrains auf der Parzelle des Hauses Konstr. - Nr. 549/I mit der erfassten Beziehung auf das Nachbarhaus Konstr. - Nr. 548/I. 1 - Stelle eines archäologisch dokumentierten Schnittes, schwarz - romanische Teile, dicht kariert - ältere gotische Phase, grob kariert - jüngere gotische Phase, gestrichelt - die Grenze von Parzellen, Beistrich mit zwei Punkten - Umriss der oberirdischen Bebauung. Im hinteren Teil der Parzelle Konstr.-Nr. 548/I sind keine Keller aufgezeichnet (Zeichnung S. Matoušková).

Abb. 2: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Freigelegter Teil des Mauerwerkes der westlichen Umfassungsmauer des heutigen Erdgeschosses. Schraffiert ist die nachträglich vermauerte Nische dargestellt. Zeichnung M. Semerád, J. Hlavatý und S. Matoušková.

Abb. 3: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Ostseite der romanischen Eingangsenge. Schwarz bezeichnet - Ziegel, schraffiert - Teil der Vermauerung der romanischen Ablegenische, die durch eine jüngere Eintrittsöffnung beschädigt wurde. Punktirt - Fuge in der Verschalung des romanischen Tonnengewölbes (Zeichnung M. Semerád, J. Spaček und S. Matoušková).

Abb. 4: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Ein teilweise vermorschter Pfosten der Oberschwelle der romanischen Portalnische in dem unteren Stockwerk und der obere Teil des romanischen Portals. Ansicht von Norden (Foto J. Hlavatý).

Abb. 5: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Rücken des Grundteils des romanischen Mauerwerkes des Nachbarobjektes Konstr. - Nr. 548/I. Im Ringlein ein Abdruck des Verschlagerundung des Aushubs für den Bau. Ansicht von Südosten (Foto P. Cajthaml).

Abb. 6: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Restaurierte gotische Hofpartie aus Formziegeln auf einem Sandsteinsockel mit zwei Ankern der Zangenversteifung und steinernen Kragsteinen der spätgotischen oder Renaissancephase. Ansicht von Südosten (Foto P. Cajthaml).

Abb. 7: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Ostwand des gotischen Baus inmitten der Parzelle. In der Öffnung in der Mitte ein sichtbarer Balken der Zangenversteifung. Links von ihm das gotische Ziegelmauerwerk, rechts jüngere Ziegel. Ansicht von Osten (Foto P. Cajthaml).

Abb. 8: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Vermauertes rechteckiges Portal im Interieur des gotischen Baus inmitten der Parzelle. Ansicht von Norden (Foto P. Cajthaml).

Abb. 9: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Schichtung historischer Terrains außerhalb des gotischen Baus inmitten der Parzelle. Strichpunktirt - Profilbruch, dicht kariert - ältere Bauphase, grob kariert - nachträglich eingelegtes spätgotisches oder Renaissance-tonnengewölbe (Zeichnung M. Semerád, J. Spaček und S. Matoušková).

Abb. 10: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Zeichnungen der gefundenen Keramik. Nummer 1 - 5 Keramik, gefunden unter der Nordwand des Kellers auf der Parzelle des Hauses Konstr. - Nr. 548/I. (Zeichnung S. Svatošová).

Abb. 11: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr. - Nr. 549/I. Zeichnungen der gefundenen Keramik. Nummer 1 - 2 Keramik, gefunden unter der Nordwand des Kellers auf der Parzelle des Hauses Konstr. - Nr. 548/I. 3 - 7 Keramik aus der Sonde östlich vom gotischen Bau inmitten der Parzelle (Zeichnung S. Svatošová).

Abb. 12: Prag 1 - Altstadt, Altstädter Ring Konstr.-Nr. 549/I. Sekundär verwendete Fliese mit dem Eichenblatt (Zeichnung S. Svatošová).

(Übersetzung J. Kroupová)

NOVĚ ODKRYTÉ NÁSTROPNÍ MALBY V KAPLI PANNY MARIE A SV. KARLA BOROMEJSKÉHO V ITALSKÉM ŠPITÁLE V PRAZE NA MALÉ STRANĚ

TOMÁŠ BERGER, JAN ROYT

Při rekonstrukci italského špitálu ve Vlašské ulici na Malé Straně v Praze byly odkryty v lodi a v některých kaplích bývalého špitálního kostela Panny Marie a sv. Karla Boromejského nástenné malby, které patří v období baroka k nejranějším v Praze. Tento příspěvek si neklade za cíl definitivní umělecko-historické zpracování objevených maleb, ale je spíše upozorněním na ikonografii i na jejich výtvorný charakter.

V Praze žila od 16. století početná kolonie Italů, z nichž mnozí svými díly architektonickými, malířskými a sochařskými přispěli do značné míry k podobě manýristické a barokní Prahy.¹⁾ Komunita Italů i přes otevřenost vůči českému prostředí udržovala jistou homogenost, o čemž mimo jiné svědčí tzv. Vlašská kaple na Starém Městě pražském, v níž se Italové scházeli k bohoslužbám a v roce 1573 jimi založená mariánská kongregace „Tovaryšstvo pod ochranou Panny Marie na nebe vzaté“. Pražští Italové bydleli převážně na Menším Městě pražském, na samém okraji zástavby, rozvíjející se až petřínským vinicím. V roce 1588 Ulrico Aostali regulativně zasáhl do této části Malé Strany a o tři roky později na místě dvou domů a zahrad založil ulici zv. Truhlářskou (dnes Břetislavova). V každé době bylo třeba postarat se o nemocné. K tomuto sloužily špitály, které byly většinou zakládány na okrajích měst a nejínak tomu bylo i v Praze. V roce 1602 zřídila výše zmíněná italská kongregace Panny Marie špitál,²⁾ a to v domě pod Svatojanským vrškem, který patřil členu kongregace Domeniku de Bossi. Držení domu Kongregaci potvrdil v roce 1608 císař Rudolf II., který navíc špitál zprostil na věčné časy ode všech zemských berní a svolil, aby Kongregace mohla přijímat dary od dobrodinců. Dále povolil i to, aby Italové špitál rozšířili, zřídili v něm kapli a hřbitov. Staršovstvo Kongregace v roce 1613 zakoupilo část zahrady, přiléhající ke špitálu na „gruntech“, jež byly pod pravomocí strahovského kláštera. Jako poplatek měla Kongregace Strahovu odvádět na den sv. Martina roční dědičný plat pěti kop míšeňských, což velkoryse strahovský opat změnil na 5 krejcarů. Se stavbou se započalo v roce 1608 a budovy špitálu, včetně kaple Panny Marie a sv. Karla Boromejského byly dohotoveny v roce 1617. Dne 23. července 1617 pražský arcibiskup Jan Lohelius kapli vysvětil. V roce 1616 poctila špitál svojí návštěvou choť císaře Matyáše Anna, která ve své závěti odkázala na jeho provoz 500 zl. ročně. V roce 1622 byla ke špitálu přistavěna škola a roku 1644 ve sklepech byl zřízen dokonce pivovar. Za saské okupace Prahy v roce 1631 byl špitál vydrancován, avšak již záhy po-